

ความชุกและลักษณะของร้านชำที่จำหน่ายยาปฏิชีวนะในเขตอำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง

นฤมล สุรินทร์

กลุ่มงานเภสัชกรรมและคุ้มครองผู้บริโภค โรงพยาบาลเมืองปาน จังหวัดลำปาง

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์: เพื่อศึกษาความชุกและลักษณะของร้านชำที่จำหน่ายยาปฏิชีวนะในอำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง
วิธีการวิจัย: ตัวอย่างคือเจ้าของร้านชำทั้งหมดในอำเภอเมืองปานจำนวน 140 คน ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ขายในเรื่องคุณลักษณะต่างๆ ของร้านชำและสังเกตการณ์ยาปฏิชีวนะในร้าน **ผลการศึกษา:** ความชุกของร้านชำที่จำหน่ายยาปฏิชีวนะในอำเภอเมืองปาน คือ ร้อยละ 22.1 แต่ในพื้นที่มีสัดส่วนของร้านชำที่จำหน่ายยาปฏิชีวนะแตกต่างกัน ช่องทางการซื้อยาปฏิชีวนะมาจำหน่ายในร้านชำมากที่สุด คือ ร้านขายยาแผนปัจจุบันซึ่งเป็นร้านขายส่งใหญ่ประจำจังหวัด รองลงมาคือ รดส่งยาและร้านชำค้าส่ง ค่าสหสัมพันธ์ของเพียร์สันระหว่างสัดส่วนของร้านชำที่ขายยาปฏิชีวนะและสัดส่วนการผ่านการอบรมเรื่องการขายยาอย่างถูกกฎหมายเท่ากับ 0.321 (P=0.439) แสดงว่า การเข้าอบรมไม่มีความสัมพันธ์กับการขายยาปฏิชีวนะ ยาปฏิชีวนะที่มีการจำหน่ายมากที่สุด คือ tetracycline **สรุป:** การจำหน่ายยาปฏิชีวนะในร้านชำยังคงเป็นปัญหาในเรื่องยาไม่เหมาะสมในชุมชนของอำเภอเมืองปาน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา

คำสำคัญ: ร้านชำ ยาปฏิชีวนะ การใช้จ่ายไม่สมเหตุผล เภสัชสาธารณสุข การคุ้มครองผู้บริโภค

รับต้นฉบับ: 3 เมษ. 2558, รับลงตีพิมพ์: 13 กค. 2558

ผู้ประสานงานบทความ: นฤมล สุรินทร์ กลุ่มงานเภสัชกรรมและคุ้มครองผู้บริโภค โรงพยาบาลเมืองปาน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง 52240

E-mail: narumolpharmacy@hotmail.com

บทนำ

ปัญหาการซื้อยาปฏิชีวนะจัดได้ว่าเป็นปัญหาที่สำคัญทางสาธารณสุขของไทยในปัจจุบัน เนื่องจากประเทศไทยมีคนตายจากเชื้อดื้อยาสูงถึง 38,000 คนต่อปี (1) การสำรวจร้านชำใน 195 หมู่บ้านจาก 8 จังหวัด คือ มุกดาหาร ชัยภูมิ เชียงราย อุทัยธานี อ่างทอง ปราจีนบุรี ชุมพร และสงขลา ในปี 2537 พบว่า ร้านชำทุกแห่งจำหน่ายยาปฏิชีวนะ ตัวยาที่พบบ่อยคือ tetracycline และ penicillin ซึ่งพบร้อยละ 85.1 และร้อยละ 80.5 ของร้านชำที่จำหน่ายยาปฏิชีวนะ ตามลำดับ (2) การศึกษาในปี 2554 ก็พบ tetracycline และ penicillin ในร้อยละ 45.4 และ 22.7 ของร้านชำตามลำดับ (3) ผลการวิจัยในอดีตแสดงให้เห็นว่า ปัจจุบัน ยังมีการกระจายยาที่ไม่เหมาะสมในชุมชนต่าง ๆ ของประเทศไทย ซึ่งเอื้อต่อการเกิด

พฤติกรรมกรรมการซื้อยาปฏิชีวนะมารับประทานเองอย่างไม่เหมาะสม การศึกษาพฤติกรรมการใช้ยาในบ้านนาโคก จังหวัดเลย ในปี 2557 พบว่า ประชาชนใช้ยาปฏิชีวนะเป็นยาแก้อักเสบ รักษาอาการ ปวด บวม แดงร้อน และเป็นหนอง ยาปฏิชีวนะที่ใช้ได้แก่ tetracycline แบบแคปซูล ปลอกดำ แดง ยาที่มียั้งซิน ยากาโน และ penicillin กับ amoxycillin โดยหาเรียกชื่อจากร้านชำ (4) สิ่งเหล่านี้จึงเป็นสาเหตุส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาเชื้อดื้อยา

อำเภอเมืองปานเป็นอำเภอเล็ก ซึ่งยกฐานะจากกิ่งอำเภอเป็นอำเภอตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ (รพ.สต.) ทั้งหมด 8 แห่ง ในโซนเหนือ คือ รพ.สต. ตันจูน บ้านขาม และแม่แจ่ม โซนกลาง ประกอบด้วย รพ.สต. ศรีดอนมูล ป่าเหว และแม่กองป็นส่วนโซนใต้ประกอบด้วย รพ.สต. หุ่นช่วงและป่าเวียง

ประชาชนส่วนใหญ่ในอำเภอประกอบอาชีพเกษตรกรรม ไม่มีร้านขายยาแผนปัจจุบัน มีเพียงร้านขายยาแผนปัจจุบันเฉพาะยาบรรจสุเสร็จที่ไม่ใช่ยาอันตรายหรือยาควบคุมพิเศษ เพียง 1 ร้านที่อยู่ในเขตพื้นที่ของรพ.สต. ศรีดอนมูล ไม่มีคลินิกแพทย์ มีแต่สถานพยาบาลโดยผู้ประกอบวิชาชีพพยาบาลและเจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน ซึ่งล้วนไม่ได้มาขอรับใบอนุญาตทั้งสิ้น สถานพยาบาลมีเฉพาะโรงพยาบาลชุมชนในเขตตำบลเมืองปาน และเขตพื้นที่ของ รพ.สต. ศรีดอนมูล ส่วนพื้นที่อื่นไม่มีสถานพยาบาลของรัฐหรือร้านขายยาเลย การบริการนอกเวลามีเพียงการเปิดทำการนอกเวลาของ รพ.สต. ขนาดใหญ่ในแต่ละพื้นที่ โดยโซนเหนือ คือ รพ.สต. ดันนูน โซนกลาง คือ รพ.สต. ป่าหว และ รพ.สต.ศรีดอนมูล โซนใต้ คือ รพ.สต. ทุ่งช่วง แต่เปิดบริการนอกเวลาทำการถึงเวลา 20.00 เท่านั้น ร้านขายของชำจึงถือว่าเป็นทางเลือกในการซื้อยาของประชาชนในอำเภอเมืองปาน โรงพยาบาลเมืองปานได้ตรวจการจำหน่ายยาในร้านชำทั้งหมด 35 ร้านในเขตตำบลเมืองปานปี 2556 พบว่า 29 ร้านจำหน่ายยาที่ห้ามจำหน่ายตามกฎหมายยาอย่างน้อย 1 รายการ ในทุกร้านมีการจำหน่ายยาปฏิชีวนะ นอกจากนี้ ในโรงพยาบาลเมืองปานยังมีรายงานผู้ป่วยเกิดอาการแพ้ยาปฏิชีวนะที่ซื้อมาใช้เองจากร้านชำ จากการซักประวัติการใช้ยาของผู้ป่วยพบว่า มีพฤติกรรมซื้อยามารับประทานเองอย่างพร่ำเพรื่อ

จากสถานการณ์ดังกล่าว จะเห็นว่า ประชาชนในพื้นที่เสี่ยงต่อปัญหาเชื้อดื้อยาได้เนื่องจากสามารถเข้าถึงยาปฏิชีวนะได้ง่าย ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาความชุกของการจำหน่ายยาปฏิชีวนะของร้านชำทั้งหมดในอำเภอเมืองปานปี และลักษณะของร้านชำที่ส่งผลให้มีการจำหน่ายยาปฏิชีวนะเพื่อนำไปวางแผนเฝ้าระวังและดำเนินการแก้ไขปัญหาการจำหน่ายยาที่ไม่เหมาะสมและการเกิดเชื้อดื้อยาของประชาชนในพื้นที่

วิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้ได้ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมในมนุษย์ของจังหวัดลำปางแล้ว และตัวอย่างในการศึกษาแสดงความยินยอมในการให้ข้อมูลโดยลงชื่อเป็นลายลักษณ์อักษรบนแบบสอบถามที่ใช้เก็บข้อมูล การวิจัย

นี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ตัวอย่าง คือ เจ้าของร้านชำทุกแห่งในอำเภอเมืองปานจำนวน 140 คน การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และการสังเกตเพื่อเก็บข้อมูลตามที่ระบุในเครื่องมือเก็บข้อมูล ซึ่งเป็นแบบสอบถาม 5 หมวด ได้แก่ หมวดที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของเจ้าของร้านชำ ได้แก่ เพศ อายุ และการศึกษา หมวดที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับรายการยาที่จำหน่ายในร้านชำ ปริมาณยาที่พบ และช่องทางการซื้อยามาจำหน่าย หมวดที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับการเก็บรักษา ยาในร้านชำว่ามี การแยกเก็บหรือเก็บรวมกับผลิตภัณฑ์หรือสินค้าอื่นในร้านชำหรือไม่ หมวดที่ 4 เป็นคำถามเกี่ยวกับการได้รับการอบรมความรู้เรื่องการจำหน่ายยาในร้านชำจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และหมวดที่ 5 เป็นข้อมูลจากการซักถามหรือสังเกตเพิ่มเติมในประเด็นที่ไม่ได้อยู่ในหมวด 1-4 ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความตรงของเครื่องมือโดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 2 ท่าน ประเมินความเหมาะสมของคำถามกึ่งวัตถุประสงค์ในการวัด หลังจากนั้นนำผลการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิมาหาความสอดคล้องเพื่อคำนวณค่า (Item Objective Congruence) ค่าถามทักข้อมี IOC มากกว่า 0.5

การเก็บข้อมูลทำโดยนักวิจัยและผู้ช่วยวิจัย 8 รายซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ประจำ รพ.สต. ทั้ง 8 แห่ง แห่งละ 1 คน ผู้วิจัยอบรมเรื่องการใช้เครื่องมือวิจัยเก็บข้อมูลแก่ผู้ช่วยวิจัย จากนั้นให้ทุกคนทดลองเก็บข้อมูลจากร้านชำเดียวกัน 5 แห่งในเขตตำบลเมืองปาน ข้อมูลจากร้านชำ 5 แห่งนี้ถูกนำไปรวมกับข้อมูลที่ได้ทั้งหมดในการวิจัยด้วย ผลการประเมินพบว่า ผู้ช่วยวิจัยสามารถเก็บข้อมูลได้ผลที่สอดคล้องกัน การเก็บข้อมูลดำเนินการตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2557 ถึง พฤศจิกายน 2557

การสรุปข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาได้แก่ ความถี่และร้อยละเพื่อบรรยายถึงความชุกและลักษณะต่างๆ ของร้านชำ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการขายยาปฏิชีวนะและปัจจัยต่าง ๆ ใช้ Fisher's exact probability test

ผลการวิจัย

จากการสำรวจเจ้าของร้านชำทั้งหมด 140 คน พบว่า เป็นเพศชายจำนวน 36 คน (ร้อยละ 25.7) ร้อยละ

69..3 มีอายุอยู่ในช่วง 41- 60 ปี มีค่าเฉลี่ยอายุเท่ากับ 49.8 ปี ร้อยละ 72.9 จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 รองลงมาจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา (ร้อยละ 15.7) จำนวนร้านชำในแต่ละเขต รพ.สต. มีดังนี้ ตำบลเมืองปาน (พื้นที่ตั้งโรงพยาบาลชุมชน) 37 ร้าน รพ.สต. ศรีดอนมูล 28 ร้าน รพ.สต. แม่แจ่ม 9 ร้าน รพ.สต. ต้นจุ่น 11 ร้าน รพ.สต.บ้านขาม 7 ร้าน รพ.สต. ป่าเหว 17 ร้าน รพ.สต. แม่กองปิน 12 ร้าน รพ.สต. หุ่นช่วง 11 ร้าน และ รพ.สต. ป่าเวียง 8 ร้าน (ตารางที่ 1) การศึกษานี้พบการจำหน่าย

ยาปฏิชีวนะในร้านชำ 31 ร้านจาก 140 ร้าน (ร้อยละ 22.1) ตารางที่ 1 แสดงความสัมพันธ์การจำหน่ายยาปฏิชีวนะกับเขต รพ.สต. การศึกษาของผู้จำหน่ายในร้านชำ และช่องทางการซื้อยามาจำหน่าย เขตพื้นที่ของ รพ.สต. มีความสัมพันธ์กับการจำหน่ายยาปฏิชีวนะในร้านชำ ($p=0.002$) เขต รพ.สต. ป่าเวียงมีสัดส่วนร้านชำที่จำหน่ายยาปฏิชีวนะมากที่สุด (ร้อยละ 87.5 ของร้านชำ) รองลงมา เป็นเขตพื้นที่ รพ.สต. ศรีดอนมูล (ร้อยละ 32.1 ของร้านชำ) อันดับที่สามเป็นเขตตำบลเมืองปาน (ร้อยละ 21.6 ของ

ตารางที่ 1. ความสัมพันธ์การจำหน่ายยาปฏิชีวนะกับเขต รพ.สต. การศึกษาของผู้จำหน่ายในร้านชำ และช่องทางการซื้อยามาจำหน่าย

ลักษณะที่ศึกษา	การจำหน่ายยาปฏิชีวนะ		รวม จำนวน (ร้อยละ)
	จำหน่าย จำนวน (ร้อยละ)	ไม่จำหน่าย จำนวน (ร้อยละ)	
ร้านชำทั้งหมด	31 (22.1)	109 (77.9)	140 (100)
เขตที่ตั้ง ($p=0.002$) ¹			
เขต รพ.สต. ป่าเวียง	7 (87.5)	1 (12.5)	8 (5.7)
เขต รพ.สต.ศรีดอนมูล	9 (32.1)	19 (67.9)	28 (20)
เขตโรงพยาบาลเมืองปาน	8 (21.6)	29 (78.4)	37 (26.4)
เขต รพ.สต. ป่าเหว	3 (17.6)	14 (82.4)	17 (12.1)
เขต รพ.สต. บ้านขาม	1 (14.3)	6 (85.7)	7 (5)
เขต รพ.สต. ต้นจุ่น	1 (9.1)	10 (90.9)	11 (7.6)
เขต รพ.สต. หุ่นช่วง	1 (9.1)	10 (90.9)	11 (7.6)
เขต รพ.สต. แม่กองปิน	1 (8.3)	11 (91.7)	12 (8.6)
เขต รพ.สต. แม่แจ่ม	0 (0)	9 (100)	9 (6.4)
การศึกษา ($p=0.462$) ¹			
ประถมศึกษา	23(74.2)	79(72.5)	102(72.9)
มัธยมศึกษา	3(9.7)	19(17.4)	22(15.7)
อนุปริญญา	3(9.7)	4(3.7)	7(5.0)
ปริญญาตรี	2(6.4)	7(6.4)	9(6.4)
ช่องทางการซื้อยามาจำหน่าย			
ร้านขายยา	24(77.4)	74(67.9) ²	98(70)
รถส่งยา	4(12.9)	10(9.1) ²	14(10)
ร้านชำค้าส่ง	3(9.7)	15(13.8) ²	18(12.9)
ไม่จำหน่ายยาทุกประเภท	0	10(9.1)	10(7.1)

1: Fisher's exact test

2: ขายยาอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ยาปฏิชีวนะ

ร้านชำ) เมื่อพิจารณาระยะทางของ รพ.สต. แต่ละแห่งกับโรงพยาบาลเมืองปาน พบว่า รพ.สต. ป่าเวียง เป็น รพ.สต. โชนใต้ อยู่ห่างจากโรงพยาบาลเมืองปาน 28 กิโลเมตร มีสัดส่วนความชุกการจำหน่ายยาปฏิชีวนะมากที่สุด เขต รพ.สต. ศรีดอนมูล มีสัดส่วนความชุกของการจำหน่ายยาเป็นอันดับสอง อยู่ห่างจากโรงพยาบาลเมืองปาน 7 กิโลเมตร เขตตำบลเมืองปานเองซึ่งระยะทางใกล้โรงพยาบาลเมืองปานมากที่สุด กลับมีการจำหน่ายยาปฏิชีวนะมากเป็นอันดับสาม ในขณะที่รพ.สต. ซึ่งอยู่ห่างไกลที่สุดจากโรงพยาบาลเมืองปานและเดินทางลำบากที่สุด เช่น รพ.สต. แม่แจ่ม กลับไม่พบการจำหน่ายยาปฏิชีวนะในร้านชำเลย

ระดับการศึกษาของผู้ขายไม่มีความสัมพันธ์กับการจำหน่ายยาปฏิชีวนะของร้านชำ ($p=0.462$) (ตารางที่ 1) ร้านชำ 10 ร้าน (ร้อยละ 7.1) ไม่จำหน่ายยาเลย ช่องทางการซื้อยาปฏิชีวนะที่พบมากที่สุด คือ ร้านขายยาแผนปัจจุบัน (ร้อยละ 77.4) ซึ่งเป็นร้านขายยาส่งใหญ่ประจำจังหวัด อันดับที่สอง คือ การซื้อยาปฏิชีวนะจากรถส่งยา (ร้อยละ 12.9) ซึ่งนำมาจากร้านขายยาส่งใหญ่ในเมืองมาขายที่ร้านชำและมีทั้งรายการยาที่เป็นยาอันตรายและยาปฏิชีวนะ แหล่งยาปฏิชีวนะที่พบน้อยที่สุด คือ ร้านชำ

ค้าส่งในอำเภอ (ร้อยละ 9.7) ซึ่งจะพบในร้านชำที่มีขนาดเล็กที่มีมีรายการละไม่กี่แผง

ตารางที่ 2 แสดงสัดส่วนของร้านชำที่จำหน่ายยาปฏิชีวนะและสัดส่วนของผู้ประกอบการร้านชำที่ผ่านการอบรมเรื่องการขายยาอย่างถูกต้องตามกฎหมาย โดยจำแนกตามเขตรับผิดชอบของหน่วยบริการสาธารณสุขร้านชำในเขต รพ.สต. ดังนั้น เป็นเขตเดียวที่ได้รับการอบรมร้อยละ 100 อันดับรองลงมาเป็นเขตตำบลเมืองปาน และเขตรพ.สต. แม่กองปิน ร้านชำในเขต รพ.สต. ดังนั้นมีความชุกของการจำหน่ายยาปฏิชีวนะเพียงร้อยละ 9.1 เขตตำบลเมืองปานมีความชุกการจำหน่ายยาปฏิชีวนะร้อยละ 21.6 ร้านชำในเขต รพ.สต. แม่กองปินมีความชุกการจำหน่ายยาปฏิชีวนะเพียงร้อยละ 8.3 (ตารางที่ 2) ค่าสหสัมพันธ์ของเพียร์สันระหว่าง สัดส่วนของร้านชำที่ขายยาปฏิชีวนะและสัดส่วนการผ่านการอบรมเรื่องการขายยาเท่ากับ 0.321 ($P=0.439$) แสดงว่า การเข้าอบรมไม่มีความสัมพันธ์กับการขายยาปฏิชีวนะ

ยาปฏิชีวนะที่มีการจำหน่ายมากที่สุด คือ ทีซีเอ็มซิน โดยพบใน 19 ร้านจากจำนวนร้านชำที่จำหน่ายยาปฏิชีวนะทั้งหมด 31 ร้าน รองลงมาคือ tetracycline ชนิดแคปซูลดำแดง (7 ร้าน) อันดับสามคือ ยา amoxicillin (5

ตารางที่ 2. สัดส่วนของผู้ประกอบการร้านชำที่ขายยาปฏิชีวนะและการผ่านการอบรมเรื่องการขายยาอย่างถูกต้องตามกฎหมายจำแนกตามเขตรับผิดชอบของสถานพยาบาล

เขตรับผิดชอบ	ความชุกของการ จำหน่ายยาปฏิชีวนะ (ร้อยละ)	การได้รับการอบรม	
		อบรม จำนวน (ร้อยละ)	ไม่ได้อบรม จำนวน (ร้อยละ)
รพ.สต. ดังนั้น	9.1	11 (100)	0 (0)
โรงพยาบาลเมืองปาน	21.6	12 (59.5)	15 (40.5)
รพ.สต. แม่กองปิน	8.3	5 (41.7)	7 (58.3)
รพ.สต. หุ่นช่วง	9.1	4 (36.4)	7 (63.6)
รพ.สต. ป่าเวียง	87.5	2 (25)	6 (75)
รพ.สต. ป่าเหว	17.6	4 (23.5)	13 (76.5)
รพ.สต. ศรีดอนมูล	32.1	4 (14.3)	24 (85.7)
รพ.สต. บ้านขาม	14.3	1 (14.3)	6 (85.7)
รพ.สต. แม่แจ่ม	0	0	9 (100)
รวม		87 (62.1)	53 (37.9)

ร้าน) อันดับสุดท้าย คือ ยากาโน (3 ร้าน) ในการศึกษานี้ ไม่พบการจำหน่ายยาเพนิซิลลิน

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

ความชุกของร้านชำที่จำหน่ายยาปฏิชีวนะในอำเภอเมืองปาน คือ 22.1 งานวิจัยของลือชัย ศรีเงินยวง และคณะสำรวจร้านชำใน 195 หมู่บ้านจาก 8 จังหวัดพบว่าทุกแห่งมีจำหน่ายยาปฏิชีวนะในร้านชำ (2) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพื้นที่ในเขตอำเภอเมืองปานมีความชุกของการจำหน่ายยาปฏิชีวนะที่น้อยกว่าจังหวัดอื่น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากพื้นที่ในอำเภอเมืองปานได้จัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการร้านชำเรื่องการจำหน่ายยาในร้านชำอย่างถูกกฎหมายมาแล้วบ้าง ในต้นปี 2557 มีการจัดอบรมใน 1 ตำบล คือ ตำบลเมืองปาน ส่วนในปี 2555 มีการจัดอบรมที่ รพ.สต. ดังนั้นทำให้ผู้จำหน่ายทราบรายการยาที่สามารถจำหน่ายได้ ส่งผลให้ความชุกของการจำหน่ายยาปฏิชีวนะน้อยกว่าพื้นที่อื่นที่เคยมีผู้สำรวจมา

ช่องทางการซื้อยาปฏิชีวนะมาจำหน่ายของร้านชำที่พบมากที่สุดคือร้านขายยา แสดงให้เห็นถึงช่องทางของการกระจายยาที่ไม่เหมาะสม เกสัชกรประจำร้านขายยาดังกล่าวไม่ได้ปฏิบัติตามกฎหมายของพระราชบัญญัติยาทำให้เจ้าของร้านชำซื้อยาปฏิชีวนะมาจำหน่ายได้โดยง่าย ช่องทางที่พบมากที่สุดรองลงมาคือ รถส่งยา ซึ่งรับยาปฏิชีวนะจากร้านขายยาเช่นกัน รายการยาปฏิชีวนะที่พบการจำหน่ายในร้านชำมากที่สุดสามลำดับแรก ได้แก่ ที่ซีมียชิน รองลงมาคือ tetracycline ชนิดเม็ดเปลือย แบบแคปซูลดำแดง และ amoxicillin แบบแผง 10 เม็ดและแบบ dry syrup แต่ไม่พบยาเพนิซิลลิน จำหน่ายในร้านชำในอำเภอเมืองปานเลย ซึ่งคล้ายกับการศึกษาของ สุภาวดี เปล่งชัยที่พบยาตัวยา tetracycline มากที่สุดเช่นกัน (3) และสอดคล้องกับการศึกษาของวนิดา ฉายดิฉกร และกรแก้ว จันทภาษาที่พบว่า ประชาชนใช้ยาปฏิชีวนะเป็นยาแก้ไอเสบ รักษาอาการ ปวด บวม แดงร้อน เป็นหนอง ยาปฏิชีวนะที่ใช้ได้แก่ tetracycline แบบแคปซูลปลอกดำแดง ยาที่ซีมียชิน ยากาโน ซึ่งล้วนเป็นตัวยานี้ tetracycline ทั้งสิ้น (4)

ช่องทางในการซื้อยาปฏิชีวนะมาจำหน่ายมากที่สุดของร้านชำ คือ ร้านขายยา ดังนั้นการจำกัดหรือใช้กฎหมายจำกัดการจำหน่ายยาปฏิชีวนะไม่ให้มากเกินไป

ขนาดการรักษาสำหรับประชาชนทั่วไปที่มีไข้ผู้ได้รับอนุญาต น่าจะเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะจำกัดการเข้าถึงยาเหล่านี้แก่ประชาชน ยาปฏิชีวนะที่มีจำหน่ายมากที่สุดจากร้านชำ คือ ยา tetracycline เชื้อดื้อยาในกลุ่มนี้จึงเกิดได้ง่าย ดังนั้น อำเภอเมืองปานควรแก้ไขปัญหาให้ความรู้และสร้างทัศนคติที่ถูกต้องแก่ประชาชนอย่างสม่ำเสมอ ผ่านอาสาสมัครสาธารณสุขโดยการแจ้งแก่ประชาชนในการประชุมหมู่บ้าน จัดบอร์ดให้ความรู้ในโรงพยาบาลและ รพ.สต. หรือจัดทำป้ายรณรงค์ในหมู่บ้าน ตลอดจนใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและมาตรการทางสังคมในการจัดการปัญหานี้ดังเช่นการวิจัยในอดีต (5-6)

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณวิทยาลัยการคุ้มครองผู้บริโภคด้านยาและสุขภาพแห่งประเทศไทยที่ได้ให้ความรู้และแนวคิดในการทำการวิจัยตลอดจน แผนงานพัฒนาวิชาการและกลไกคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ (คคส) ที่สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

1. National Antimicrobial Resistance Surveillance Center of Thailand. Situations of drug resistance in Thailand [online]. 2013 [cited 2014 Nov 12]. Available from: URL: <http://narst.dmsc.moph.go.th/news001.html>
2. Sringer-Yuang L, Hongvivatana T, Pradubmook P. Village drug provision profile in community. Health System Research Journal. 1994; 2: 182-91.
3. Plengchai S. Interventions for inappropriate distribution of drugs in communities. Roi-Et: Health Consumer Protection Program; 2011. Report No.: 52-00-0360 / 52-12.
4. Chaidilok W, Chanthapasa K. The meaning of yakae-akseb in lay's perspective: a case study of Ban Nakhok, moo 3, Srisongrak subdistrict, Muang district, Loei province. Isan Journal of Pharmaceutical Sciences 2014; 9 (Supplement): 93-8.

5. Poophalee T, Arpasrithongsakul S, Yingyoud W, Saengsuwan T, Ammart L. Groceries development model with community involvement in Phon Sung Subdistrict, Sakon Nakhon. Food and Drug Administration Journal 2014; 21: 57-63.
6. Tongyoung P. Rural pharmacist group and the path for handling of inappropriate drugs in communities. Yawipak 2013; 5:3-5

RESEARCH ARTICLE

Prevalence and characteristics of grocery stores that sold antibiotics in Amphoe Muangpan, Lampang province

Narumol Surin

Division of Pharmacy and Consumer Protection, Muangpan Hospital, Lampang Province

Abstract

Objective: To determine the prevalence and characteristics of the groceries that sold antibiotics in Amphoe Muangpan. **Method:** The subjects were all 140 owners of grocery stores located in Amphoe Muangpan. Researcher and assistants collected the data by interviewing grocery owners on various characteristics of groceries and observing antibiotics available in the stores. **Results:** The prevalence of groceries that sold antibiotics in Amphoe Muangpan was 22.1%. Each area had a different prevalence of groceries with antibiotic selling. The most common source of antibiotics in the groceries was type I drugstores which was a large pharmacy of the province, followed by drug delivery by car and wholesaling groceries. Pearson's correlation between the proportion of groceries with antibiotics in the areas and the proportion of groceries undergone the training on legitimate sale of medication was 0.321 ($P=0.439$), indicating that participation in training showed no correlation with antibiotics selling. The most common antibiotics was tetracycline. **Conclusion:** Antibiotics provision by groceries remains a problem of inappropriate drug in community of Amphoe Muangpan. All relevant parties should participate in an effort to curb the problem.

Keywords: groceries, antibiotics, irrational drug use, public health pharmacy, consumer protection